

בבקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת חגיגה דף יד

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

הערה חשובה: המילים המודגשות הן תמצית העניינים וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כסיכום מהיר.

דף יד

בריאת מלאכי השרת

שמואל אמר לחייה בר רב, "בר אריא", כלומר בנו של ארי, בוא ואומר לך דבר, מאותם דברים מעולים שאמר אביך. כל יום ויום נבראים מלאכי השרת מנהר דינור, ואומרים שירה, ובטלים, שנאמר, "חֲדָשִׁים לְבָקָרִים רַבָּה אֶמוֹנְתָּךְ" (איכה ג' כ"ג).

וחולק הוא על רבי שמואל בר נחמני, שהיה אומר משמו של רבי יונתן, כל דיבור ודיבור שיוצא מפי הקדוש ברוך הוא, נברא ממנו מלאך אחד, שנאמר, "בְּדַבַּר ה' שָׁמַיִם נִעֲשׂוּ וּבָרוּחַ פָּיו כָּל צְבָאִים" (תהלים ל"ג ו').

בישיבה נראה כזקן ובמלחמה נראה כבחור אמרו חכמים, אין לך נאה בישיבה אלא זקן. ואף הקדוש ברוך הוא, כשהוא בישיבה, נראה כזקן. כמו שנראה לדניאל, שאמר,

"חֲזָה הַגִּית עַד דֵּי כְרָסוֹן רָמְיוֹ וְעַתִּיק יוֹמִין יִתֵּב לְבוּשָׁה פְתִלְג חֲנֹר [=לבושו כשלג לבן] וּשְׂעָר רֵאשָׁה פְעֵמָר נִקְא [=ושער ראשו כצמר נקי] כְּרִסְיָה שְׁבִיבִין דֵּי נֹר גְּלָלוּהִי נֹר דְלִק" (דניאל ז' ט').

ועוד אמרו חכמים, אין לך נאה במלחמה אלא בחור. ואף הקדוש ברוך הוא, כשהוא במלחמה נראה כבחור, כמו שנאמר בשיר השירים, "רֵאשׁוּ כֶּתֶם פֹּז קִנְצוֹתַי תִּלְתְּלִים שְׁחֹרוֹת פְּעוֹרָב" (שה"ש ה' י"א).

שני כסאות

בסוף הפסוק הנזכר לעיל בדניאל, נאמר, "כְּרִסְיָה שְׁבִיבִין דֵּי נֹר" כלומר, כסאו ניצוצות של אש. ומשמע שיש לו כסא אחד. ובתחילת הכתוב נאמר, "עַד דֵּי כְרָסוֹן רָמְיוֹ וְעַתִּיק יוֹמִין יִתֵּב" כלומר עד הוטלו שני כסאות והקדוש ברוך הוא יושב. ומשמע שיש שני כסאות. ונחלקו חכמים למה יש כסא שני.

מתחילה אמר רבי עקיבא, ששני כסאות אלו, אחד לו ואחד לדוד. ורבי יוסי הגלילי אמר לו, עקיבא, עד מתי אתה עושה שכינה חול, להושיב אדם בצדו. אלא שני כסאות אלו הם, אחד לדין ואחד לצדקה. וקיבל רבי עקיבא דבריו.

ורבי אלעזר בן עזריה אמר לו, עקיבא, מה לך אצל הגדה, כלך מדברותיך אצל נגעים ואהלות, כלומר חדל מדברייך, עד שתגיע אצל נגעים ואהלות, שהן הלכות עמוקות. ושני כסאות אלו, האחד כסא לשבת עליו, והשני שרפרף להדום רגליו. שנאמר, "כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כְּסֵאֵי וְהָאָרֶץ הַדָּם רַגְלֵי אֵי זָה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאֵי זָה מְקוֹם מְנוּחָתִי" (ישעיהו ס"ו א').

שמונה עשרה קללות קילל ישעיה

כשבא רב דימי אמר, שמונה עשרה פורענויות נתנבא ישעיה שיבואו על ישראל ובכל אלו לא נתקררה דעתו, עד שאמר פורענות נוספת אחר כל אלו.

ואלה הן תשע עשרה הפורענויות הללו: "כִּי הִנֵּה הָאָדוֹן ה' צְבָאוֹת מְסִיר מִירוּשָׁלַם וּמִיהוּדָה (א) מְשָׁעֵן (ב) וּמְשַׁעֲנָה (ג) כָּל מְשָׁעֵן לֶחֶם (ד) וְכָל מְשָׁעֵן מָיִם. (ה) גְּבוּר (ו) וְאִישׁ מְלַחְמָה (ז) שׁוֹפֵט (ח) וְנִבְיָא (ט) וְקִסִּים (י) וְזִקְן. (יא) שָׂר חֲמֻשִׁים (יב) וּנְשׂוּא פָּנִים (יג) וְיֹזֵעַ (יד)

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת חגיגה דף יד

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

וַחֲכָם חֲרָשִׁים (טו) וַיִּבְּוֹן לְחֹשׁ. (טז) וַיִּנְתְּנֵי נְעָרִים שְׂרִיָּהֶם (יז) וַתַּעֲלוּלִים יִמְשְׁלוּ בָם. (יח) וַיִּגַּשׁ הָעַם אִישׁ בְּאִישׁ וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ (יט) יִרְהָבוּ הַנֶּעֱר בְּזִקְוֹ וְהִנְקְלָה בְּנִכְבְּד. (ישעיה ג' א'-ה').

א. "מִשְׁעוֹן" – אלו בעלי מקרא.

ב. "מִשְׁעֵנָה" – אלו בעלי משנה. כגון רבי יהודה בן תימא וחבריו. ונחלקו רב פפא וחכמים כמה משניות היו בימיהם. אחד אומר שהיו שונים שש מאות סדרי משנה. ואחד אומר שהיו שונים שבע מאות סדרי משנה.

ג. "כָּל מִשְׁעוֹן לְחֶסֶד" – אלו בעלי תלמוד, שיש לסמוך על הוראתם כסמיכת לחם. וכן נאמר, "לָכוּ לַחֲמוֹ בְּלַחְמֵי וְשִׁתּוֹ בַּיַּיִן מִסְכָּתֵי" (משלי ט' ה').

ד. "וְכָל מִשְׁעוֹן מֵיָם" – אלו בעלי אגדה, שמושכים לבו של אדם כמים באגדה.

ה. "גִּבּוֹר" – זה בעל שמועות, ששמע הלכות פסוקות מרביתיו, ושגורות בפיו.

ו. "וְאִישׁ מְלַחֵמָה" – זה שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה.

ז. "שׁוֹפֵט" – זה דיין שדן דין אמת לאמיתו.

ח. "וְנָבִיא" – כמשמעו.

ט. "וְקָסִים" – זה מלך, שנאמר, "קָסִים עַל שִׁפְתַי מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט לֹא יַמְעַל פִּי" (משלי ט"ז י')

י. "וְזָקֵן" – זה שראוי לישיבה, וליטול ממנו עצה בכל דבר חכמה.

יא. "שֵׁר חֲמֻשִׁים" – אל תקרי "שֵׁר חֲמֻשִׁים", אלא "שֵׁר חוֹמְשִׁים", זה שיודע לישא וליתן בחמשה חומשי תורה. דבר אחר, "שֵׁר חֲמֻשִׁים" בן חמישים שנה שהוא ראוי להעמיד לפניו מתורגמן לדרוש ברבים וכמאמר רבי אבהו, מכאן שאין מעמידים מתורגמן על הצבור פחות מחמשים שנה.

יב. "וְנִשְׂוֵא פָּנִים" – זה שנושאים פנים לדורו בעבורו. ובכלל זה, מי שנושאים פנים לדורו בעבורו למעלה, כרבי חנינא בן דוסא שהכל ניזונין בזכותו, כמבואר במסכת תענית שאמר הקדוש ברוך הוא כל העולם אינו ניזון אלא בשביל חנינא בני. וכן מי שנושאים פנים לדורו בעבורו למטה, כרבי אבהו שבית הקיסר היו מכבדים את ישראל בשבילו.

יג. "וְיוֹעֵץ" – שיודע לעבר שנים ולקבוע חדשים.

יד. "וַחֲכָם חֲרָשִׁים" – "וַחֲכָם", זה תלמיד המחכים את רבותיו. "חֲרָשִׁים", שבשעה שפותח בדברי תורה, הכל נעשים כחרשים.

טו. "וַיִּבְּוֹן לְחֹשׁ" – "וַיִּבְּוֹן", זה המבין דבר מתוך דבר. "לְחֹשׁ", זה שראוי למסור לו דברי תורה שניתנה בלחש, כגון אב בית דין ולבו דואג בקרבו.

טז. "וַיִּנְתְּנֵי נְעָרִים שְׂרִיָּהֶם" – אמר רבי אלעזר, "נְעָרִים" אלו בני אדם שמנוערים מן המצות.

יז. "וַתַּעֲלוּלִים יִמְשְׁלוּ בָם" – אמר רב אחא בר יעקב, "וַתַּעֲלוּלִים" הם שועלים בני שועלים.

יח. "וַיִּגַּשׁ הָעַם אִישׁ בְּאִישׁ וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ".

יט. "יִרְהָבוּ הַנֶּעֱר בְּזִקְוֹ וְהִנְקְלָה בְּנִכְבְּד" – רק בקללה זו נתקררה דעתו, שאמר "יִרְהָבוּ הַנֶּעֱר בְּזִקְוֹ", כלומר בני אדם שמנוערים מן המצות ירהבו במי שממולא במצות כרמון.

"וְהִנְקְלָה בְּנִכְבְּד", מי שחמורות דומות עליו כקלות, ירהבו במי שקלות דומות עליו כחמורות.

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת חגיגה דף יד

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

לא פסקו אנשי אמנה מירושלים

אמר רב קטינא, אפילו בשעת כשלונה של ירושלים, לא פסקו מהם בעלי אמנה דוברי אמת.

שנאמר (ישעיה ג' ו-ז), "כִּי יִתְפַּשׂ אִישׁ בְּאָחִיו בֵּית אָבִיו שְׂמֵלָה לָכָה קָצִין תִּהְיֶה לָנוּ וְהַמְכַשֶּׁלָה הַזֹּאת תַּחַת יָדָךְ". כלומר שכשיתפסו את אחד למנותו ראש עליהם, משום שיש בידו דברי תורה הנקראים "שְׂמֵלָה" ו"הַמְכַשֶּׁלָה" [מטעם שיתבאר בעזה"י בסמוך]. לא יסכים, אלא, "יִשָּׂא" כלומר ישבע "בִּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר לֹא אָהָיָה חֲבֵשׁ" כלומר איני מחובשי בית המדרש "וּבְבֵיתִי אֵין לָחֶם" הוא המקרא "וְאֵין שְׂמֵלָה" היא המשנה והתלמוד, "לֹא תִשְׁיַמְנִי קָצִין עָם".

מבואר, שמודה הוא על האמת, לומר לא למדתי, אף שהיה יכול לומר למדתי ושכחתי, הרי שהיו אנשי אמנה.

פסקו אנשי אמנה מירושלים

נתבאר שלא פסקו אנשי אמנה דוברי אמת מירושלים וכל מי שלא למד היה מודה שלא למד.

ודווקא בדברי תורה לא פסקו מירושלים אנשי אמנה. אבל במשא ומתן פסקו.

כמאמר רבא, לא חרבה ירושלים, עד שפסקו ממנה בעלי אמנה, שנאמר "שׁוֹטְטוּ בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלַם וְרָאוּ נָא וְדַעוּ וּבִקְשׁוּ בְּרַחוּבוֹתֶיהָ אִם תִּמְצְאוּ אִישׁ אִם יֵשׁ עֹשֶׂה מְשָׁפֵט מִבִּקְשׁ אָמוּנָה וְאֶסְלַח לָהּ" (ירמיהו ה' א').

דברי תורה נקראים שמלה ומכשלה

נתבאר שדברי תורה נקראים שמלה ומכשלה. ומבואר שנקראים הם שמלה אצל אלו שאינם בקיאים בהם. שאצלם דברי התורה הם דברים שמתכסים מפניהם כשמלה, שכששואלים דבר, מתחבאים, כדי שלא ישאלו אותם.

ונקראים דברי תורה מכשלה, משום שהם דברים שאין בני אדם עומדים עליהם, אלא אם כן נכשלו בהם, שכשהתלמיד נכשל בשמועתו פעם ראשונה ושניה, הוא נותן לב לעמוד על שמועתו.

לדרוש במעשה מרכבה בדרך כבוד

מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור, והיה מהלך בדרך, ורבי אלעזר בן ערך מחמר אחריו.

אמר לו רבי אלעזר, רבי, שנה לי פרק אחד במעשה מרכבה. השיב לו רבן יוחנן, לא כך שניתי לכם, ולא במרכבה ביחיד, אלא אם כן היה חכם מבין מדעתו.

אמר לו רבי אלעזר, רבי, תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתי. אמר לו רבן יוחנן אמור. מיד ירד רבן יוחנן בן זכאי מעל החמור, ונתעטף, וישב על האבן תחת הזית.

אמר לו רבי אלעזר, רבי, מפני מה ירדת מעל החמור? השיב לו רבן יוחנן, אפשר אתה דורש במעשה מרכבה, ושכינה עמנו, ומלאכי השרת מלויים אותנו, ואני ארכב על החמור.

כשדרש רבי אלעזר בן ערך במעשה מרכבה מיד פתח רבי אלעזר בן ערך במעשה המרכבה, ודרש, וירדה אש מן השמים, וסיבבה כל האילנות שבשדה.

בבקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת חגיגה דף יד

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

פתחו כולן, ואמרו שירה, ומה שירה אמרו?
"הָלְלוּ אֶת ה' מִן הָאָרֶץ תְּנִינִים וְכָל תְּהוֹמוֹת
... עֵץ פְּרִי וְכָל אֲרָזִים ... הַלְלוּהָ" (תהלים
קמ"ח ז'-י"ד). נענה מלאך מן האש ואמר, הן
הן מעשה המרכבה.

שמחת רבן יוחנן בן זכאי על כך

עמד רבן יוחנן בן זכאי, ונשקו על ראשו,
ואמר, ברוך ה' אלהי ישראל שנתן בן
לאברהם אבינו, שיודע להבין ולחקור
ולדרוש במעשה מרכבה, יש נאה דורש ואין
נאה מקיים, נאה מקיים ואין נאה דורש,
אתה נאה דורש ונאה מקיים, אשריך
אברהם אבינו, שאלעזר בן ערך יצא
מחלציד.

כשדרש רבי יהושע במעשה מרכבה

כשנאמרו הדברים לפני רבי יהושע, היה הוא
ורבי יוסי הכהן מהלכים בדרך, אמרו, אף
אנו נדרוש במעשה מרכבה.

פתח רבי יהושע ודרש, ואותו היום תקופת
תמוז היה, ואף על פי כן נתקשרו שמים
בעבים, ונראה כמין קשת בענן, והיו מלאכי
השרת מתקבצים ובאים לשמוע, כבני אדם
שמתקבצים ובאים לראות במזמוטי חתן
וכלה הם מיני שחוק שמשחקין לפניו.

שמחת רבן יוחנן בן זכאי על כך

הלך רבי יוסי הכהן, וסיפר דברים הללו לפני
רבן יוחנן בן זכאי. אמר רבן יוחנן, אשריכם
ואשרי יולדתכם, אשרי עיני שכך ראו, ואף
אני ואתם בחלומי מסובים היינו על הר
סיני, ונתנה עלינו בת קול מן השמים, עלו
לכאן עלו לכאן, טרקלין גדולים ומצעות
נאות מוצעות לכם, אתם ותלמידיכם
ותלמידי תלמידיכם מזומנים לכת שלישיית
של כיתות היושבות לפני השכינה.

שלוש הרצאות הן

רבי יוסי ברבי יהודה אומר, שלש הרצאות
הן, כלומר שלושה היו, שהרצו דברים
במעשה מרכבה. (א) רבי יהושע הרצה דברים
לפני רבן יוחנן בן זכאי. (ב) רבי עקיבא הרצה
לפני רבי יהושע. (ג) חנניא בן חכינאי הרצה
לפני רבי עקיבא.

והכוונה, ששלושה אלו, זה הרצה לפני זה,
וזה הרצה לפני זה, שחנניא הרצה לפני רבי
עקיבא, ורבי עקיבא הרצה לפני רבי יהושע,
ורבי יהושע הרצה לפני רבן יוחנן. והרי זו
הרצאה שנשתלשה מזה לזה. אבל בלא
שילוש היו הרצאות נוספות, כגון רבי אלעזר
בן ערך שהרצה לפני רבן יוחנן.

ארבעה נכנסו בפרדס

ארבעה נכנסו בפרדס, כלומר עלו לרקיע על
ידי שם, וכל אחד ארע בו דבר שונה:

א. בן עזאי.

הוא הציץ לצד השכינה, ומת, ועליו הכתוב
אומר, "יָקָר בְּעֵינֵי ה' הַמְּוֹתָה לְחִסְדֵּיךָ"
(תהלים קט"ז ט"ו). כלומר, הוקשה מיתתו לפני
ה', לפי שמת בחור. ואף על פי שהיה הדבר
קשה, מת, כי אי אפשר שלא ימות. משום
שנאמר "כִּי לֹא יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחָיִי" (שמות ל"ג
כ').

ב. בן זומא.

הוא הציץ לצד שכינה, ונפגע, כלומר נטרפה
דעתו. ועליו הכתוב אומר, "דָּבַשׁ מְצֵאתָ אֶכְלֵל
דִּיךָ פֶּן תִּשְׁבָּעֵנוּ וְהִקְאֵתוּ" (משלי כ"ה ט"ז).

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת חגיגה דף יד

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

ג. אחר.

הוא אלישע בן אבויה. והוא קיצץ בנטיעות כפי שיתבאר בעזה"י בדף ט"ו. ועליו הכתוב אומר, "אל תתן את פיד לחטיא את בשרך ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא למה קצף הקלקים על קולך וחבל את מעשה דידך" (קהלת ה' ה').

ד. רבי עקיבא.

והוא יצא בשלום. וכן אמרו בסוף דף ט"ו רבי עקיבא, עלה בשלום, וירד בשלום, ועליו הכתוב אומר, "משכני אחריתך נרוצה הביאני המלאך ודבריו נגילה ונשמחה בך נזכרה דידך מנין מישרים אהבודך" (שה"ש א' ד').

ועוד אמרו שם, שאף רבי עקיבא בקשו מלאכי השרת לדוחפו, אמר להם הקדוש ברוך הוא, הניחו לזקן זה, שראוי להשתמש בכבודי. ובדף ט"ז יתבאר בעזה"י כיצד עלה בידו הדבר.

לא יוציא שקר למעלה אף בשוגג

כשנכנסו כל הארבעה לפרדס אמר להם רבי עקיבא, כשאתם מגיעים אצל אבני שיש טהור שהוא מבהיק כמים צלולים, אל תאמרו, "מים מים יש כאן, איך נלך".

משום שנאמר, "לא ישב בקרב ביתי עשה רמיה דבר שקרים לא יכון לנגד עיני" (תהלים ק"א ז').

לסרס כלב

בענין מומי הקרבנות נאמר, "ומעוף וקתות ונתוק וקרות לא תקריבו לה' ובארצכם לא תעשו" (ויקרא כ"ב כ"ד). ואמרו, שסוף הכתוב "ובארצכם לא תעשו", מלמד, שדברים אלו אסור לעשותם אף שלא בקרבנות, כלומר אסור לסרס בעלי חיים.

ושאלו את בן זומא, האם דווקא בדברים שהסירוס פוסל אותם לקרבן, אסרו לסרס מכל וכל, אבל דברים שגם בלא סירוס אסורים לקרבן, כגון כלב, לא נאסר הסירוס, או שגם בכלב הסירוס אסור.

והשיב להם, מאחר שנאמר "ובארצכם לא תעשו", כל מה שבארצכם אסור בסירוס, וגם מה שאינו ראוי להקרבה.

בתולה שעיברה מהו לכהן גדול

כהן גדול נושא בתולה ולא בעולה, שנאמר, "והוא אשה בבתוליה יקח" (ויקרא כ"א).

ושאלו את בן זומא, מה דין אשה מעוברת, שאומרת שיש לה בתולים, ואם ישאנה ייוכח בכך, או שנשא אשה המוחזקת כבתולה, וכך היתה כשבעל אותה, ואחר כך נמצאת מעוברת.

האם מאחר שהיא מעוברת, ודאי נבעלה, ומה שנמצאת בתולה, כי נבעלה בהטיה, וכמאמר שמואל, יכול אני לבעול כמה בעילות בלא דם, והנבעלת כן, אף על פי שבתוליה שלמים, הרי היא בעולה, ואם כן אסורה לכהן.

השיב בן זומא, אין לחוש שנבעלה בהטיה ונשארה שלמה, כי אין הדבר שכיח, אלא ודאי לא נבעלה, ומה שנמצאת מעוברת, כי נתעברה באמבטי, כלומר רחצה באמבטי שהטיח שם אדם קודם לכן שכבת זרע, ונכנס הזרע במעיה, ואם כן, בתולה היא, ומותרת לכהן גדול.

ואף שאמר שמואל, כל שכבת זרע שאינו יורה כחץ אינו מזרעת, כוונתו, שביציאה מהאדם היא יורה כחץ, אבל אחר כך יכולה לעבר אף באמבטי.